

*Скринник М. А. – д-р філос. наук, професор
(Львів, НЛУ)*

*Фльорко Л. Я. – канд. філос. наук, доц.
(Львів, НЛУ)*

ПЕРИФЕРІЙНІСТЬ БУТТЯ ЯК СУТНІСТЬ МАРГІНАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Сократ, увівши в філософію ціннісний аспект загальних моральних ідей, цим поставив питання про універсальні засади буття людської одиниці. Універсальні моральні ідеї як надцінності людського життя постали для філософа підвалиною поведінки та вчинків кожної людини зокрема і, насамперед, самого себе. К. Юнг, означивши архетип центрованості як самість, вказав на ставлення індивіда до себе як до буття, що є сутністю. М. Гайдегер підходить до буття індивіда у сукупності його зв'язків дійсності, що знаходить вираз у категоріях «присутність» (Dasein), «моє буття ось» (Da-sein) та «буття-у-світі». «Присутність моя знову таки кожен раз у тому чи цьому способі бути... І позаяк присутність є по суті завжди своя можливість, це сутне може в своєму бутті «вибрати» само себе, знайти, може втратити себе» [1, 60–61]. Але вибрати себе є те саме, що мати самість – «бути собою» зі своїми минулими цінностями, вчинками, ідеями в будь-яких життєвих ситуаціях (Е. Еріксон). Проте, для сучасної середньостатистичної людини звичаї, норми, цінності переважно мають інструментальне значення, а її світобачення звужене до меж приватного життя (Ч. Тейлор). Зосередженість на власній особі «призводить до втрати причетності до інших чи суспільства в цілому» [2, 7]. «Бути собою», згідно з А. Маслоу, означає виражати потребу в самоактуалізації як самовизначенні і самоствердженні через звернення до надособового. Через це надособове, яке за змістом є колективним, кожний формує власну самість, зміст якої обов'язково соціально-культурний. Тобто людина прагне бути собою ідентифікуючись зі спільностями як, наприклад, родинною, територіальною, класовою, релігійною, родовою, гендерною, етнічною чи навіть «радянською» або «європейською». Проте, сучасна середньостатистична людина на основі примітивно-прагматичного ставлення до світу звужує

свій обрій буття і не виходить поза межі власної персони. Вона підмінює питання «що я є?» питанням «що я маю?» (Е. Фромм). Недостатньо, вважає Фромм, маючи власне тіло, майно, знання, уміння, навички, інформацію, соціально «бути собою». Людина постійно прагне, шукає, як їй здається, себе в кожній життєвій ситуації, хоча цією життєвою метушнею ставить себе на периферію буття, бо втікає від надособового (а по суті від себе) у нові речі, знайомства, ситуації і цим позірно заповнює внутрішню пустку. Трансформованими в товар постають для індивіда такі цінності моральних взаємин як толерантність, галантність, респектабельність, елегантність, привітність тощо. Тип людини з таким виміром буття достатньо широко представлений в Україні. На периферії її буття опиняється вкоріненість у культуру, мову, історію народу. Звідси байдужість до національної історії та культури, мови, які є тим надособовим, що стверджують її самість як сутність буття. Так виявляє себе культурно-трансформаційний аспект маргінальності буття індивіда, основною причиною якого стала кризова ситуація норм і цінностей перехідного пострадянського суспільства. Цю кризову ситуацію поглиблює прийнятий закон про регіональні мови 2012 року, який істотно обмежує функціонування української мови як державної і спрямований проти самості як сутності буття громадянина України.

Хоча мовно виражена символічно-ціннісна система національної культури на ділі є незмінним стрижнем її буття як сутності.

Інший аспект маргінальності, який дослідники називають культурно-трансформаційним [3], пов'язаний з українською історією. Наглядним приладом є її пролетарський схід, який опинився на роздоріжжі двох культур: мешканці цього регіону в етнокультурному розумінні і не росіяни, і не українці, бо штучно політичними засобами відірвані від української культури і мови, а етнічні росіяни і російськомовні українці замість автентичної російської культури зазвичай одержують її ерзац – російську поп-культуру. Таким чином життєвий світ частини українців знаходиться між двома культурами. Середньостатистичний етнічний українець-маргінал часто ідентифікує себе не з нацією, національною

державою, а, зазвичай, з територією: одесит, «донецький», «кієвлянин», а то й з віртуальною спільнотою – «хохол», «радянська людина».

На наявність в Україні верстви, яка способом життя виражає маргінальний тип людини в свій час звернув увагу П. Куліш і назвав його – «людина-голото». По суті, це не прошарок, а скоріше стиль життя на кшталт «людини-маси» в Х. Ортеги-і-Гасета. «Людина-голото» духовно не вчуває вкоріненості в годувальницю-землю і трудову мораль. Своім пріоритетом вважає вигоду і блага. Найвищою метою «людини-голоти» є досягнення особистого й родинного добробуту. Ті сучасні депутати Верховної Ради, що легко переходять з опозиції у владну більшість, ніби підтверджують слова Д. Донцова, що людина-голото, це, зазвичай, «гешефтьяр, аферист, спекулянт на вищих ідеалах, легко «переорієнтовується», готовий служити кожній силі» [4, 227]. Ця маргінальна верства впродовж усієї історії України стала основним джерелом її соціально-політичних нещасть.

Література

1. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. /Пер. с нем. В. Бибихина. – Харьков: Фолио, 2003. – 503 с.
2. Тейлор Ч. Етика автентичності. – К.: Дух і Літера, 2002. – 128 с.
3. Скорьнин С. Л.Феномен маргинальности в современном российском обществе // Автореферат дис. канд. филос наук. – Волгоград, 2009.
4. Донцов Д. Дух нашої давнини. – Дрогобич, 1991. – 342 с.

Гуманізм. Трансгуманізм. Постгуманізм : матеріали доповідей та виступів Міжнародної науково-теоретичної конференції, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. / Ред.кол.: Є.О. Лебідь, А.Є. Лебідь. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 78-81.